

Sammendrag av doktorgradsavhandlinger

Astrid Grude Eikseth

Etiske perspektiver på læreres og førskolelæreres pedagogiske erfaringer. En etnografisk studie belyst ved John Deweys filosofi

Avhandling for graden dr. polit. ved Fakultet for samfunnsvitenskap og teknologiledelse, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet (NTNU). Disputas i juni 2008.

Avhandlingen tar sikte på å utvikle kunnskap om læreres og førskolelæreres praktiske kunnskaper. Sammenhengen mellom verdier, kunnskap og handlinger er tidligere drøftet i lys av begreper som læreres praksisteori eller pedagogisk rasjonalitet. Forskningsspørsmålene har først og fremst vært å undersøke ”praksiskunnskap” i betydningen etiske dimensjoner ved lærere og førskolelæreres pedagogiske erfaringer; teoretisk og empirisk. Men også spørsmål om betydningsfulle erfaringer i dannelsen av praktiske kunnskaper og eventuelle forskjeller/likheter mellom studiens lærere og førskolelærere i så måte, er belyst.

Studien har benyttet John Deweys filosofiske pragmatisme som forståelsesgrunnlag, der teorier om *erfaring* er grunnleggende for hans forståelse av menneskets handlemåter og tilegnelse av kunnskap, der individet inngår i interaksjon eller transaksjon med sitt miljø. Kunnskap(ing) er handling, demokrati som livsform er et etisk ideal, og moralsk-praktiske handlinger omfatter alle sosiale samspill. Deweys *refleksive etikk* legger avgjørende vekt på *situasjonen*, ikke moralteorier. Da er overveielser en dramatisk utprøving i fantasien av mulige handlingsforløp, og emosjoner er veivisere. Å ta den andres perspektiv og vise ansvarlighet i moralsk-praktiske handlinger er sentralt. Likeledes er menneskets vaner og karakter grunnleggende i moralske handlinger. (Deweys intellektuelle biografi er skissert i et appendix.)

Den empiriske undersøkelsen er utført gjennom en etnografisk tilnærming på to steder der skole og barnehage var samlokalisert, bygdeskolen Furuly og drabantbyskolen Storås. Den er en kasusstudie med en lærer og en førskolelærer på hvert sted. Disse fire ble fulgt hele skoleåret 1994/95 gjennom observasjoner, videoopptak og intervjuer. Dataene er (re)presentert gjennom narrativ analyse (Polkinghorne 1995) med et empirikapittel for hver pedagog. Narrativene favner om læringsaktiviteter der veiledning og samtaler foregår i lyttekrok, ved arbeidsbord, i utelek m.m.

Den sammenfattende drøftingen følger en struktur som viser hvordan pedagogene designer situasjoner som støtter opp om barns grunnleggende interesser: *å være sosial, å konstruere, å eksperimentere og skape*. Materialet er tematisert i flere momenter under disse hovedtemaene. Eksempelvis har jeg under ivaretagelsen av barns *sosiale interesser* funnet ”felleskapsbyggende ritualer”, ”samtalen som væreform og arbeidsmåte”, ”inkludering innenfor fellesskapets ramme”, ”strategier for sosial kontroll” og ”deltakende demokrati”. Å studere signifikante episoder med pedagogers samhandling med 6-7-åringer er som å se gjennom et prisme. Ved å dreie på prismet ser vi at mange pedagogiske situasjoner løper parallelt, og at

en og samme episode viser for eksempel både ”sosialt samspill” og ”undersøkende aktiviteter”.

Studien viser at betydningsfulle erfaringer gjøres det første året i yrket. Ord som ”praksissjokk”, ”bratt læringskurve”, ”stort engasjement for den første klassen” er typiske. En førskolelærer understreker at møtet med barn som strevde, førte henne til videreutdanning der teorier om ”det støttende stillas” ble frigjørende i forhold til førskolelærerutdanningens etos.

Forøvrig viser studien at likheter og forskjeller i pedagogiske handlemåter og erfaringer gikk på kryss og tvers av yrkesgrupper og lokalisering. Det var eksempelvis likhetstrekk mellom lærer og førskolelærer som jobbet på ulike steder når det gjaldt sosial kontroll og ledelse av gruppe- og klassesamtaler. De praktiserte en indirekte form for sosial kontroll, mens den andre førskolelæreren praktiserte en direkte form. På det ene stedet var det likhetstrekk mellom lærer og førskolelærer i metodisk tilnærming i begynneropplæringen, mens det samme sted var forskjell mellom lærerteamet i småskolen og førskolelærerne på diskursplanet i synet på lek. Disse funn er drøftet i forhold til særtrekk ved barnegruppene, pedagogiske situasjoner og pedagogenes lærerstil og ideer, samt i forhold ulike forskningstilnærminger (Germeten 2002, Haug 1991 og 1992, Riksåsen 1994, Strand 2007).

Avslutningsvis hevder jeg at det er en etisk utfordring å la barnet bli til det som det har mulighet for å bli. I dette mulighetenes perspektiv beholder barnet ”her og nå” sin egenverdi. I respekt for barnets egenverdi må det få anledning til å sprengre grenser, til å utforske verden, til å skape seg selv i samspill med andre. Ritualiserte vaner i barnehage og skole, der blinde tradisjoner dominerer, er den største hindring for grenseoverskridelser og nyskaping.

Kontakt: Astrid Grude Eikseth, e-post: astrid.eikseth@hist.no

Nina Goga

Kunnskap og kuriosa. Merkvordige lesninger av tre norske tekstmontasjer for barn og unge

Avhandling for ph.d.-graden ved Det humanistiske fakultet, Universitetet i Bergen. Disputas i juni 2008.

Et kuriosum er noe som er besynderlig og merkvordig, noe som vekker vår nysgjerrighet. På latinsk betyr substantivet *cura* omsorg og omhyggelighet og adjektivet *curiosus* betyr å være oppmerksom og å ta seg av noe (som en *kurator*). Mens kunnskap er det som er kjent, det som alt foreligger, er kuriosa det vi *finner*, gjerne ved hjelp av et oppmerksomt og nysgjerrig blikk, og som vi vil ta vare på, *samle*, og bry oss om. Avhandlingen *Kunnskap og kuriosa. Merkvordige lesninger av tre norske tekstmontasjer for barn og unge* (2008) undersøker hvordan kunnskap og kuriosa blir identifisert, forstått og ordnet i Einar Øklands epistler *Ingenting meir* (1976), Svein Nyhus' bildebok *Verden har ingen hjørner* (1999/2002) og Ragnar Hovlands oppslagsbok *Verdt å vite [trur eg]* (2002).

Tekstmaterialets egenart krever lese måter som tar dets karakter av montasje, samling og kuriosa innover seg. Avhandlingen hevder at det kan etableres sammenhenger mellom tekster for barn og unge og en rekke tekstlandskap denne litteraturen ikke vanligvis blir lest i forhold til. Slik både utfordrer og utvikler avhandlingen et begrep om lesing der lesing er å knytte kontakt til andre fagfelt og å orientere seg i en saksverden. Parallelt med nedslagene i Økland, Nyhus og Hovlands tekstsamlinger og tekstmontasjer leses et brokete utvalg tekster av Walter Benjamin. Benjamins tekstkorpus rommer en variert og reflektert praksis med hen-

syn til tekstformer, emner og måter å ordne, kombinere og koble sammen elementer i en tekst på.

Avhandlingen består av fem hoveddeler. Del A presenterer det sentrale tekstmaterialet og bakteppet for å studere materialet som tekstmontasjer. I tillegg redegjøres det for tekstmaterialets eksempelkarakter og for eksemplets status i montasjeteksten. Del B undersøker tekstsamlingenes orden og system og de ordensmåtene de enkelte eksemplene er strukturert etter. Del C og D utforsker hvordan Økland, Nyhus og Hovland har ordnet eller montert et utvalg tekster om personer og steder, og problematiserer grensene mellom kategoriene tid og sted. Jeg gjør nedslag i det jeg betegner som steds- og personmontasjer fordi forholdet mellom romlige og kronologiske ordensmåter utfordres og kontrasteres i avhandlingens materiale. Del E tydeliggjør hvordan utforskningen av konvensjonelle ordensmåter og eksempler i topografisk og biografisk barnelitteratur er del av Økland, Nyhus og Hovlands kunnskapsteoretiske tenkning.

Avhandlingen demonstrerer at montasjebegrepet er et viktig analytisk verktøy for å tydeliggjøre forbindelsen mellom måten en tekst er ordnet på og måten kunnskap blir forstått på.

Kontakt: Nina Goga, e-post: ngo@hib.no

Mari Rysst

"I want to be me. I want to be kul": An anthropological study of Norwegian preteen girls in the light of a presumed "disappearance" of childhood

Avhandling for graden ph.d. ved Det samfunnsvitenskapelige fakultet, Universitetet i Oslo. Prøveforelesning i oktober, disputas i november 2008.

Avhandlingen tar utgangspunkt i mediedebatter angående småjenter som kler og oppfører seg som om de er "eldre enn de er". Rysst diskuterer dette i lys av diskursen om "seksualisering av barndom". Barndommen antas å forsvinne hvis barn tar del i aktiviteter relatert til sex, rus eller vold. Mange vestlige samfunn prøver å beskytte barn fra slike aktiviteter. Gjennom feltarbeid i to norske skolesettinger i Oslo, en i Oslo øst (Østli) og en i Oslo vest (Vestdal), diskuterer avhandlingen disse spørsmålene knyttet til norsk barndom. Hovedfokus har vært på tiårige jenters konstruksjon av kjønn og generell samhandling mellom barna. Avhandlingen foreslår at det eksisterer en dialektisk relasjon mellom kroppslig modning og kulturelle praksiser. Påstanden eksemplifiseres ved at klesskoder for barn og seksuelle praksiser endrer seg med alder. For eksempel er tiåringenes forståelse av å være kul og være kjæreste først og fremst preget av "junior" seksualitet, men blir i økende grad preget av voksen seksualitet når barna nærmer seg og trer inn i puberteten. Avhandlingen understreker betydningen av at barn og voksne forstår seksuelle symboler forskjellig, slik at jenter som bare ønsker å være kule, av eldre kan tolkes som at de vil være "sexy".

Avhandlingen er posisjonert i erfarings-nær antropologi som har som ambisjon å bruke teoretiske perspektiver og begreper som resonnerer med "the natives' points of view". For Ryssts studie får dette som konsekvens at kjønn og konstruksjoner av kjønn har utgangspunkt i anatomisk kjønnete kropp. Videre "gjør jenter kjønn" i relasjon til andre jenter og gutter. Studien er informert av teorier om barndom, "girlhood", kjønn og generell antropologisk teori.

Rysst viser variasjoner i hvordan feminiteter utøves og hvordan disse er hierarkisk organisert. De populære og dominerende jentene på Østli inspireres i økende grad av tenårings-

kultur. De ønsker å være kule og foretrekker klær fra ungdomsbutikker framfor billigkjeder som Lindex og Cubus. Likevel er jentene både på Østli og Vestdal først og fremst opptatt av ulike former for lek og sport, og prøver å balansere mellom å være for barnslig og for tenåringsaktig.

Videre viser avhandlingen hvordan normer i jevnaldergruppen og hos foreldre er inspirert av en diskurs om utvikling – for eksempel at jenter ikke skal kle seg ”utfordrende” ”før tiden”. Barna frykter å bli ertet hvis de gjør det, og dette demper dem i å oppføre seg på en for voksen måte. Hvis kjæresteri betraktes som den potensielt mest ”seksualiserte” konteksten, viser avhandlingen at en seksualisering av barndom ikke viser seg i hvordan tiåringer oppfører seg når de er kjærestere. Romantikk er tydelig heteroseksuelt orientert men kan best klassifiseres som ”lek” fordi den inneholder identifiserbare ”regler” for hvordan kjærestere skal oppføre seg. Og det inkluderer minimal fysisk kontakt. Slik foreslår Rysst at det er mer kontinuitet enn endring når det gjelder jenter og gutters samhandling, selv om andre sosiale kontekster inneholder seksuelle symboler knyttet til reklame, mote og populær kultur. Avhandlingen konkluderer derfor med både ”ja” og ”nei” til spørsmålet om seksualisering av barndom, avhengig av hvilke sosiale kontekster det er snakk om.

Kontakt: Mari Rysst, e-post: mari.rysst@sifo.no

Tobias Samuelsson

Children's work in Sweden. A part of childhood, a path to adulthood

Avhandling for graden fil.dr. ved Tema Barn, Linköping Universitet, Sverige. Disputas i september 2008.

The thesis is an ethnographic study of children, childhood and work in Sweden. The study was conducted in two communities, one rural and one urban, and it explores how childhood is constructed in contemporary Sweden. The study uses a child perspective and focuses on the children's definitions of work. It investigates how children understand the different activities in which they take part in everyday life and which activities they understand as work and why. Furthermore, it investigates children's incentives for engaging in various forms of work. In total, 100 schoolchildren in grades 4-9 participated in the study. The material used was collected during 2004-2006. During the fieldwork, material was collected through group interviews, questionnaires and time diaries, through participant observation and the use of disposable cameras and children's essays and drawings. The methods were chosen to increase the children's possibilities to participate and influence the research process and to highlight the children's perspective on work. The study shows that work is a multifaceted concept. The children broaden our traditional definition of work, using two concurrent definitions. One definition equates work with formal, paid, gainful employment – a job. The other definition is more inclusive, accommodating paid, unpaid, formal and informal work. Moreover, in the latter definition, children also include educational activities such as school and spare time activities that involve an element of learning. Thus, various forms of identity work are also included in the concept of work. The study illustrates children's contribution to the social construction of childhood and underlines the role work plays in this construction.

Kontakt: Tobias Samuelsson, e-post: tobsa@tema.liu.se

Astrid Strandbu

Barns deltakelse og barneperspektivet i familierådsmodellen

Avhandling for graden dr. polit. ved Institutt for pedagogikk og lærerutdanning, Samfunnsvitenskapelig fakultet, Universitetet i Tromsø. Disputas i oktober 2007.

I barnevernet, som i samfunnet for øvrig, betraktes barn i økende grad som subjekter med rett til deltakelse. Gjennom endring i barnevernloven i 2003 fikk barn i kontakt med barnevernet rett til å bli hørt fra de er 7 år. I dette doktorgradsarbeidet belyses hvordan barns rett til deltakelse forstås og praktiseres når familieråd anvendes som beslutningsmodell i barnevernssaker. I et familieråd gis barnets nettverk anledning til å diskutere seg frem til løsninger uten at barnevernet eller andre offentlige personer er til stede. Familierådsmodellen anvendes i alle typer barnevernssaker. Et sentralt spørsmål i doktorgradsstudien er hvordan spenningsfeltet mellom barnets rett til deltakelse og barnets rett til beskyttelse håndteres i familierådet.

Dette er en kvalitativ studie hvor 23 barn og voksne fra syv familieråd er intervjuet. Familierådene omhandlet omsorgssituasjonen til ni barn i alderen åtte til 16 år. Forskningsmetoder har også vært observasjoner i forbindelse med familierådene. Data ble samlet inn i 2001 og 2002. Resultatet viser klare barrierer når barn skal innrømmes sin status som deltakere. Fire av de yngste barna fikk lite informasjon, det var vanskelig for barna å gjøre seg opp en mening og de ble i liten grad gitt anledning til å uttale seg. Når det gjaldt de eldste var det vanskelig for barna å vinne frem med sine standpunkt når det var interessemotsetninger mellom voksne og barn. Barn kan ikke alltid få det som de vil, men det er et problem dersom barnet ikke blir hørt i situasjoner hvor barnet har det beste argumentet. Ved uenighet satt ungdommene igjen med en opplevelse av avmakt. Funnene bekreftes av annen nasjonal og internasjonal forskning som viser at barnets private nettverk kan være like ekskluderende som andre fora når det gjelder å inkludere barns perspektiv.

På statlig nivå er barns rett til å bli hørt og bruk av familieråd i barnevernets praksis sentrale satsingsområder. Familierådsmodellen ble utviklet på New Zealand på midten av 1980-tallet og i Norge som i andre land som har tatt modellen i bruk har troskap mot modellens opprinnelse stått sentralt. Modellen ble imidlertid utviklet i en annen tid og for å imøtekomme utfordringer i en annen kultur. Det ble ikke rettet særlig oppmerksomhet mot barnets posisjon og deltakelse i familierådet. Hovedkonklusjonen i doktorgradsarbeidet er at familierådsmodellen trenger å utvikles videre for å imøtekomme kravet om barns rett til deltakelse i norsk lov. Det må etableres strukturelle ordninger for å sikre barns deltakelse, og det trengs økt bevissthet og kompetanse hos ulike voksne barnet interagerer med i forbindelse med et familieråd, slik at deltakelse gjennomføres symbiotisk med barnets behov for også å være ivarettatt i deltakerprosessen.

Kontakt: Astrid Strandbu, e-post: Astrid.Strandbu@bvunn.no